

Hij is een Brusselse filosoof met internationale uitstraling. Hij wil van België een cappuccino maken en pleit voor een federale kieskring, zodat een aantal Kamerleden in het hele land verkiesbaar zou zijn. Philippe Van Parijs over stijve benen, verdampende landen, en wat wij kunnen leren van het Midden-Oosten.

DOOR JOËL DE CEULAER / FOTO'S SIGFRID EGGERS

Philippe Van Parijs

‘Er zit ook veel wijsheid in die Belgische compromissen’

Gesprekken over België

In deze interviewserie gaan we met een aantal prominente landgenoten aan beide kanten van de taalgrens praten over verleden, heden en toekomst van België. Deze week met Philippe Van Parijs (59), filosoof aan de Université Catholique de Louvain.

Hij is, vertelt hij, onlangs nog in Israël geweest. In Jeruzalem, op een congres over binationalisme. ‘Ik heb daar uiteraard over België gesproken’, zegt hij. ‘Wat mij enorm getroffen heeft, zijn de gelijkenissen tussen wat in ons land gebeurt, en wat daar aan de hand is.’

Hij glimlacht. ‘Niet dat wij veel van hen kunnen leren, hopelijk kunnen zij nog altijd meer leren van ons. Maar toch. De overeenkomsten zijn treffend. Israël en Palestina beslaan ongeveer 30.000 vierkante kilometer, net zoals België. Er wonen in totaal ongeveer 11 miljoen mensen, met een verdeling van ongeveer 60 tegen 40 procent, net zoals in België. En het centrale probleem, wat beide gemeenschappen aan elkaar plakt, maar dan nog veel pijnlijker dan bij ons, is de hoofdstad. Geen van beide wil weg zónder Jeruzalem, en geen van beide kan weg mét Jeruzalem. Wij mogen van geluk spreken dat we in Brussel geen Tempelberg hebben, en dat religieuze verschillen het niet nog ingewikkelder maken.’

De Brusselse filosoof Philippe Van Parijs is de spil van de zogenaamde Paviagroep, waarin enkele Vlaamse en Franstalige academici zich hebben verzameld met een pleidooi voor een zogenaamde federale kieskring – waardoor een aantal Kamerleden in het hele land verkiesbaar zou zijn. Voor een nostalgicus naar *la Belgique à papa* wil hij niet versleten worden. Maar dat het met de verhouding tussen noord en zuid in dit land anders en beter moet dan vandaag, daarvan is hij wel overtuigd.

‘We moeten versterken wat nog aanwezig is’, zegt hij. ‘Er bestaan nog contacten tussen noord en zuid: samenwerkingen, vriendschappen, denkgroepen... Daar moeten we een troef van maken om het land beter te laten functioneren. Vlamingen en Walen zijn hier niet komen wonen omdat ze verliefd zijn op elkaar. Maar we zijn aan elkaar geplakt vanwege Brussel. Dus we zullen

met z’n allen moeten blijven functioneren. En daarvoor is contact onontbeerlijk. Dat is iets wat we kunnen leren uit het Midden-Oosten: de toestand is daar zo erg dat er helemaal geen contact meer is. Op dat congres over binationalisme in Jeruzalem was geen enkele Palestijn aanwezig. Dat is natuurlijk absurd. Zover mogen we het niet laten komen.’

Wat de politieke crisis in ons land betreft, staat één ding volgens hem als een paal boven water: nieuwe verkiezingen zullen de standpunten aan weerszijden van de taalgrens alleen maar verharderen. ‘Dat hebben mijn collega Kris Deschouwer en ik in 2007 al voorspeld: zolang we het systeem niet veranderen, zal het na elke nieuwe verkiezing alleen maar erger worden. Ik ben er ook niet zeker van dat er nieuwe verkiezingen zullen komen. Iedereen beseft dat de problemen dezelfde zullen blijven, dus wat schieten ze ermee op?’

De N-VA zou er electoraal mee gebaat zijn.

Philippe Van Parijs: Misschien wel, misschien niet. Maar alle politici moeten beseffen dat er een voortdurende bedreiging is dat deze situatie ons veel geld zal kosten, omdat de interest op onze openbare schuld zal stijgen. En wie zal die rekening betalen, denkt u? De belastingbetaler van dit land. En wie zijn dat? Er zijn 80 procent meer Vlamingen dan Walen. En de Vlaming is gemiddeld 13 procent rijker. Wie zal dus het grootste deel van de factuur betalen? De Vlaming. Men kan het been stijf houden, maar hoeveel zal dat kosten? Gaat men het been stijf houden tot iedereen platzak is? Vroeg of laat zullen mensen zich daar toch vragen bij beginnen te stellen: begint dat stijve been niet nogal veel te kosten?

Franstalige partijen houden het been toch evengoed stijf?

Van Parijs: Als er maar één been stijf wordt gehouden, is er geen probleem. De problemen beginnen wanneer er minstens twee benen stijf worden gehouden, en niet in dezelfde richting. Er was geen gebrek aan stijve benen onder de onderhandelingstafel. ▶

PHILIPPE VAN PARIJS

'Wij mogen van geluk spreken dat we in Brussel geen Tempelberg hebben, en dat religieuze verschillen het niet nog ingewikkelder maken.'

‘Men kan het been stijf houden, maar hoeveel zal dat kosten?’

► Zou een federale kieskring de vicieuze cirkel kunnen doorbreken?

Van Parijs: Hij biedt daar een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor. In het voorstel van de Paviagroep zouden vijftien Kamerleden verkozen worden via die federale kieskring. Maar het aantal is niet zo belangrijk, dat mogen er ook meer zijn, zoals de liberale en groene partijen hebben voorgesteld. In ons voorstel kun je kandidaat zijn in de federale kieskring én in je eigen provincie – het gaat per slot van rekening om hetzelfde mandaat. Het voordeel daarvan is dat partijen alle kandidaten met een uitstraling buiten hun eigen provincie op die federale lijst zullen zetten. Dat betekent dat een meerderheid van de mensen die straks in de Kamer zitten, kandidaat geweest zullen zijn in die federale kieskring.

Wat is daar het grote voordeel van?

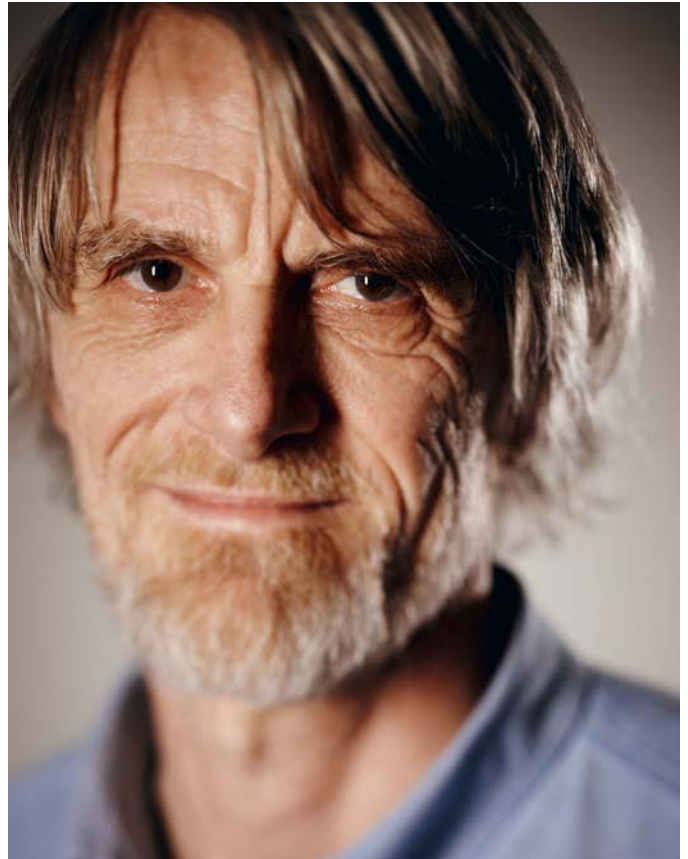
Van Parijs: Dat politici die de moeite doen om de problemen van de andere kant te begrijpen, beloond kunnen worden. Dat er voor de verkiezingen voorstellen gedaan zullen worden waar alle Belgische burgers beter van worden. Want nu zegt Bart De Wever wel dat iedereen beter zal worden van zijn voorstellen, maar blijkbaar slaagt hij er niet in om de Franstaligen daarvan te overtuigen. Wat vandaag stemmen kost, namelijk begrip opbrengen voor het andere standpunt, zal dan stemmen kunnen opleveren. Dat zou kunnen helpen om dat opbod voor de verkiezingen te verzachten. Niet dat de N-VA haar doelstellingen zal veranderen, maar de toon en de voorstellen van de meeste politici zullen meer rekening houden met de gevoeligheden in de andere gemeenschap. Na de verkiezingen zullen ze dan niet meer zo bang hoeven te zijn dat ze gezichtsverlies lijden omdat ze hun straffe beloftes niet kunnen naleven. Met een federale kieskring zou een stuk van de onontbeerlijke verzoening al vóór de verkiezingen tot stand worden gebracht.

Heeft dat idee vandaag een politieke meerderheid?

Van Parijs: De groenen zijn ervoor, de liberalen in principe ook. En bij andere partijen kent het idee supporters: Steven Vanackere en Herman Van Rompuy bij de CD&V, Pascal Smet bij de SP.A, Melchior Wathelet bij het CDH, Paul Magnette bij de PS... Elio Di Rupo is tot nu toe geen uitgesproken voorstander, maar dat komt wellicht doordat hij vreest dat iemand zoals Rudy Demotte, die veel beter Nederlands spreekt, in Vlaanderen meer stemmen zal krijgen dan hij. Een bijkomend voordeel van die federale kieskring is trouwens de legitimiteit van onze bestuurders: mensen in een federale regering moeten beslissingen nemen voor het hele land, maar ze hoeven maar in het halve land verantwoording af te leggen. Dat is geen gezonde democratie.

Druiст uw plan niet in tegen de richting waarin we evolueren?

Van Parijs: Helemaal niet. Josh Ober van Stanford University heeft onlangs een boek geschreven: *Democracy and Knowledge*, democratie en kennis. Hij vraagt zich daarin af waarom Athene in het oude Griekenland zo succesvol was. Antwoord: omdat het een democratie was. Een democratie is een manier om relevante kennis te verzamelen in de hoofden van de mensen die de beslissingen moeten nemen. Een despoot hoeft niet te luisteren naar de mensen over wie hij regeert, een democratische politicus wel. Met een federale kieskring zouden federale politici worden

PHILIPPE VAN PARIJS

‘Vlamingen moeten begrijpen dat Franstalige politici niet allemaal het eigen cliëntelisme proberen te beschermen, maar ook het principe van de solidariteit verdedigen.’

aangemoedigd om te luisteren naar alle Belgen. Dat zou de werking van de besluitvorming enorm ten goede komen.

Tegenstanders van een federale kieskring zeggen: dan moeten alle grendels en alarmbellen ineens maar worden afgeschaft.

Van Parijs: Dat is het recentste standpunt van Bart De Wever. Terwijl hij in een eerste reactie nog zei dat hij er niet bang van was. Vlamingen zullen altijd wel voor Vlamingen stemmen, zei hij. Ondertussen heeft hij zijn discours dus aangepast. Het is duidelijk dat een aantal Vlaamse politici wel degelijk stemmen zou krijgen in Wallonië. En omgekeerd. Ook De Wever zelf, trouwens. Daar werd ik van overtuigd door het applaus dat hij van de studenten kreeg toen hij mijn gast was in Louvain-la-Neuve. Maar goed, waarom deugt dat nieuwe argument van De Wever niet? Omdat wij de comateuze Belgische natie helemaal niet tot leven willen wekken. Hij heeft gelijk: die poging heeft men in de negentiende eeuw gedaan, en dat is mislukt. Ik wil helemaal niet terug in de tijd. Ik ben een voorstander van een federatie met vier gewesten, die autonoom zijn dan vandaag, met een pak cohe-

Gaat men het been stijf houden tot iedereen platzak is?’

rente bevoegdheden. Maar die federatie moet beter functioneren dan vandaag. Omdat er nog altijd veel beslissingen zijn die we samen zullen moeten nemen, moet dat vlotter en legitiemer kunnen gebeuren.

Bruno De Wever, broer vån, zei vorige week: als je toch weer Belgische verkiezingen wilt, schaf dan ineens de monarchie af en verkies een president.

Van Parijs: Dat stelt de Paviagroep niet voor, omdat wij veel conservatiever willen zijn. Wij willen maar een hele kleine wijziging aanbrengen in het systeem. Het radicale in zijn idee is trouwens niet de afschaffing van het koningshuis, maar de invoering van een nieuw kiessysteem. Als men een president wil zoals in Frankrijk en de Verenigde Staten, die zelf een regering vormt, dan is dat niet verzoenbaar met ons huidige parlementaire systeem. En als het om een louter symbolische functie gaat, dan is het veel moeite en veel geld voor niets, want dan zal het niets aan de dynamiek veranderen.

Wat antwoordt u als buitenlandse collega's u vragen wat er in België aan de hand is?

Van Parijs: In het buitenland snapt men doorgaans niet goed wat hier aan de hand is. Men heeft een enorm overdreven beeld van de dreigende splitsing. Dat komt omdat ze uitsluitend de Frans-talige pers lezen. En ze kunnen die niet goed ontcijferen. Als *Le Soir* schrijft dat de Vlamingen de sociale zekerheid willen splitsen, dan geloven die buitenlandse lezers dat. Terwijl *Le Soir* daar een grote kop van maakt om Vlaamse partijen aan te moedigen om het te ontkennen. De pers speelt een rol in de onderhandelingen. Ik kreeg onlangs een mail van een collega uit Harvard die mij iets wilde vragen, en zich verontschuldigde voor het feit dat hij ‘in de huidige omstandigheden’ op mij een beroep wilde doen. Alsof ik aan het rouwen was vanwege de nakende splitsing van mijn land.

Zover ziet u het niet komen?

Van Parijs: Ik heb gisteren nog een lezing gehouden voor Europese ambtenaren. En ik heb hen gezegd: België zal nog altijd bestaan als de jongste onder u gestorven is. En de reden is heel eenvoudig. Wallonië en Vlaanderen willen niet weg van België zonder Brussel, en ze kunnen niet weg met Brussel. En dus zullen ze aan elkaar geplakt blijven. En een onafhankelijk Vlaanderen en een onafhankelijk Wallonië die samen Brussel besturen, in een zogenaamd condominium, dat is natuurlijk dwaas en onaanvaardbaar.

Dan bent u het eens met Bruno De Wever, die zegt dat je een bevolking niet tegen haar eigen wil in kunt besturen.

Van Parijs: Natuurlijk. Mensen die dat condominium voorstellen, zijn blijkbaar vergeten dat de tijd van de kolonisatie voorbij is. Het zou zelfs nog erger zijn dan de kolonisatie, omdat Brussel in dat scenario ‘gecondomineerd’ zou worden door twee landjes, die ook nog eens voortdurend ruzie met elkaar zouden maken. Dat zou een totale ramp zijn. Dat idee heeft dus geen toekomst. Ik denk dat Bart De Wever dat inmiddels zelf ook wel beseft. Hij zei laatst in *Humo* dat er alleen een oplossing voor Brussel kan komen die de Brusselselaars zelf zien zitten. Dat lijkt me inderdaad een evidente voorwaarde indien men de staat wil hervormen op een manier waar alle burgers van dit land beter van worden, wat hij beweert te willen doen.

Geloofd u dat België zal verdampen en opgaan in Europa?

Van Parijs: Dat is de redenering van De Wever. Maar het is ook de redenering van Bea Cantillon, wanneer zij zegt dat de verkleining van onze solidariteit een achteruitgang van onze beschaving zou zijn – dat impliceert namelijk dat een uitbreiding van onze solidariteit een vóóritgang voor onze beschaving zou zijn. Als we dat leefbaar kunnen maken op grotere schaal dan België, moeten we dat zeker doen. Als België kan worden vervangen door Europa, zoveel te beter.

Maar het is onmogelijk, denkt u?

Van Parijs: Het is in elk geval niet gemakkelijk. En de redenen daarvoor zijn precies dezelfde maar nog acuter dan de redenen waarom het in ons land zo moeilijk is. Bart De Wever heeft gelijk als hij zegt dat het niet eenvoudig is om een meertalige democratie goed te laten functioneren. Maar dat is de uitdaging voor Europa, dat móét mogelijk gemaakt worden in Europa. En het zal nooit mogelijk gemaakt worden in Europa als wij in België niet kunnen bewijzen dat het kan.

Dan moet België worden gered om het te laten verdampen.

Van Parijs: Precies. De mensen die België willen laten verdampen, zijn de bondgenoten van de mensen die België beter willen laten functioneren. Want het is alleen maar door België goed te laten functioneren als meertalig geheel dat het geloofwaardig kan worden als men iets soortgelijks op Europees niveau wil verwezenlijken.

Is het verschil niet dat de Belgische solidariteit interpersoonlijk is, terwijl de Europese solidariteit van staat tot staat verloopt?

Van Parijs: Nu is dat inderdaad zo. Maar ik ben ervan overtuigd dat de mobiliteit en de wederzijdse afhankelijkheid stilaan zo groot worden dat we ook op Europees niveau die interpersoonlijke solidariteit nodig zullen hebben.

Dat betekent: Europese belastingen heffen en herverdelen.

Van Parijs: Dat veronderstelt inderdaad fiscale herverdeling, maar geen megawelvaartsstaat. Ik pleit voor een eenvoudige sokkel van sociale zekerheid op Europees niveau, een soort basisinkomen waar ieder land dan iets bovenop kan doen. Dat is het cappuccinomodel dat ik ook in België voorstel: het federale niveau zorgt voor de basis, de koffie. En de gewesten of gemeenten of bedrijven kunnen daar dan nog wat room en suiker en cacao bovenop doen.

Hoe ziet u dat concreet? Wat is de koffie en wat is de room?

Van Parijs: Laat ik het voorbeeld van kindergeld nemen. In mijn model blijft de basisfinanciering federaal, zoals dat trouwens ook het geval was in het voorstel van Johan Vande Lanotte. Het geld wordt verdeeld zodat ieder kind hetzelfde basisbedrag van de federale overheid krijgt. Als de gewesten daar dan nog iets bovenop willen doen, dan mogen ze dat, maar met hun eigen centen. Een gewest kan bijvoorbeeld beslissen om het derde kind extra geld te geven, of om kinderen van alleenstaande ouders extra te ondersteunen. Dat lijkt mij de toekomst voor België: een eenvoudige federatie, met een slanke en sterke sokkel waarover men federaal beslist. Dat is trouwens ook wat bijvoorbeeld de CD&V meestal lijkt te bedoelen als ze het over confederalisme heeft.

‘Wie België wil laten verdampen, is de bondgenoot van mensen die België beter willen laten functioneren.’

► **Wat moeten Franstaligen en Vlamingen over elkaar leren?**

Van Parijs: Er is een minimum aan empathie nodig om echt te begrijpen waar ‘de anderen’ zoveel belang aan hechten. Vlamingen zouden moeten begrijpen dat Franstalige politici niet allemaal het eigen cliëntelisme proberen te beschermen, maar ook het principe van de solidariteit verdedigen. Dat principe werd ook door de PS verdedigd toen Wallonië rijker was dan Vlaanderen, zoals dat tot in de jaren zeventig het geval was. Die verdediging is legitiem en gaat verder dan het eigenbelang. Aan Franstalige kant moet men dan weer meer begrip opbrengen voor de Vlaamse wens dat de gevolgen van slechte regionale beslissingen door de regio’s zelf moeten worden gedragen. En men moet aan Franstalige kant begrip hebben voor het principe van de taalterritorialiteit. Daar pleit ik al jaren voor. Ik heb het altijd belangrijk gevonden om het Vlaamse standpunt te leren begrijpen en het te vertolken voor een Franstalig publiek.

Hebben de voorbij staatsvormingen een mismeesterd land opgeleverd? Waren die compromissen van vroeger wangedochten?

Van Parijs: Er zit ook veel wijsheid in die compromissen. Wijsheid waar wij vandaag van genieten zonder het nog te zien. In tegenstelling tot vele andere landen zijn de conflicten bij ons altijd vreedzaam opgelost. De solidariteit is altijd in stand gehouden. Uiteraard zitten er ook veel onwijze elementen in. Maar we zijn er wel altijd uit gekomen. Vandaag heerst het gevoel dat het Belgische compromis op z’n laatste benen loopt. Maar dat gevoel was er in het verleden ook vaak. Vroeger waren de spanningen zelfs veel groter dan vandaag. In vergelijking met de splitsing van de Leuvense universiteit in de jaren zestig, om maar één voorbeeld te geven, is die discussie over de financieringswet zeer beschaafd.

Als academici van beide kanten van de taalgrens samen zouden zitten, komen zij er dan wel uit, denkt u?

Van Parijs: Tussen academici loopt het veel gemakkelijker omdat ze niet hoeven te onderhandelen en zonder electorale kosten van mening mogen veranderen wanneer ze door een nieuw argument overtuigd worden. Maar ook onder academici moet nog veel worden uitgeklaard. Er zit in het debat vandaag een heel naïeve interpretatie van het begrip ‘responsabilisering’, die men het hele politieke debat laat domineren.

Hoezo, naïef?

Van Parijs: Het idee is dat gewesten een beter beleid zullen voeren als hun inkomsten meer afhankelijk gemaakt worden van het belastbaar inkomen van de mensen die officieel op hun grondgebied slapen. Dat is naïef. Neem nu het onderwijs, een gemeenschapsmaterie: in Brussel zijn de Franse en de Vlaamse Gemeenschap verantwoordelijk voor hun respectieve scholen. Je kunt de organisatoren van dat onderwijs niet responsabiliseren door een connectie met het belastbaar inkomen in een bepaald territorium, omdat mensen die in Brussel naar school gaan daar niet noodzakelijk zullen blijven om te wonen en te werken. Men kan de gemeenschappen wel op een verstandige wijze responsabiliseren door het geld dat ze van de federale overheid krijgen afhankelijk te maken van het aantal leerlingen, en van het sociaaleconomische profiel van de kinderen. Hoe beter de gemeenschappen het doen voor de zwakste kinderen, hoe meer geld ze

krijgen, bijvoorbeeld, zoals dat nu het geval is in elk van de gemeenschappen – dát is responsabilisering. Welnu, over die kwestie wordt in de huidige debatten niets gezegd. Terwijl de financiering van de gemeenschappen, en dus van het onderwijs, wel het grootste deel van die hele financieringswet vormt.

Kan er inzake arbeidsbeleid niet aan responsabilisering worden gedaan op de manier zoals de onderhandelaars dat begrijpen?

Van Parijs: Daar geldt hetzelfde probleem. Het Brussels Gewest beslaat een half procent van de oppervlakte van het land. Met zijn onmiddellijke hinterland en een paar tentakels langs de spoorwegen levert het meer dan 30 procent van het bruto nationaal product. Als men het Brussels Gewest wil responsabiliseren door de inkomsten meer te laten afhangen van de belastingen die worden betaald door alle mensen die er wonen, wat zal de Brusselse overheid dan doen? Jobs creëren die worden ingevuld door mensen uit Vlaanderen of Wallonië? Nee, want daar zouden ze geen belang bij hebben. Beter onderwijs geven aan de Brusselse kinderen? Nee, want dat kunnen ze niet, het onderwijs in Brussel wordt gestuurd vanuit de gemeenschappen. Wat zullen ze dus moeten doen in Brussel? De armen opjagen, zodat die in Vilvoorde of Halle gaan wonen. De eurocraten opjagen, zodat die in Tervuren of Overijse gaan wonen. En zo weinig mogelijk jongeren aantrekken. Ik bedoel maar: zelfs een eerstejaarsstudenteconomie kan zonder veel moeite inzien dat dit geen zinvolle interpretatie van economische responsabilisering kan zijn.

In een recent artikel vergelijkt u patriottisme en nationalisme. Wat is volgens u het grote verschil tussen die twee?

Van Parijs: In mijn interpretatie is patriottisme verbonden met wat in het zestiende-eeuwse Italië *cura patriae* werd genoemd: de zorg voor de politieke gemeenschap die op de bodem van je voorouders woont. Ik vind het belangrijk dat iedereen zich op een of andere manier inzet voor de plek waar hij woont: door belastingen te betalen, kandidaat te zijn voor een job, actief te zijn in wijkcomités enzovoort... Mensen die op een bepaald territorium wonen en samen politiek functioneren, waar ze ook vandaan komen, hebben een vorm van patriottisme nodig, op alle niveaus: niet alleen het land, maar ook Europa, het gewest, de gemeente, de wijk... Dat is voor mij iets anders dan nationalisme, dat altijd met één enkel niveau werkt, vaak identiteit met afkomst verbindt, en nog vaker niet alleen zegt ‘we zijn anders dan de anderen’, maar ook ‘we zijn beter’.

Hebt u het ooit overwogen om zelf in de politiek te stappen?

Van Parijs: Als iedereen die in politiek geïnteresseerd is in de politiek zou stappen, zou het systeem minder goed functioneren. Academici hebben de vrijheid en moeten de moed hebben om taboes te doorbreken. Zoals mijn collega Bruno De Wever en vele anderen dat ook doen. Laat mij ook maar in die vrije rol zitten. Al heb ik veel respect voor politici, hoor. Die mensen offeren een groot stuk van hun persoonlijke leven op, krijgen daarvoor uiteindelijk maar weinig krediet en hebben een steeds slechter imago. Ik heb grote bewondering voor mensen die dat werk nog willen doen. ☒

III **Volgende week**

Jean-Pierre Rondas, oud-VRT-producer en lid van de Gravensteengroep.